

SZINTAGMÁK

A szintagmák (szószerkezetek) a szavaknál nagyobb, a mondatoknál kisebb egységei a nyelvnek.

A szintagma 2 szó jelentésbeli és nyelvtani kapcsolata.

A szószerkezet mindkét tagja alapszófajú szó. (fn, mn, szn, hatszó, névmás és igenév)

ÁLSZINTAGMA: alapszófajú szóhoz viszonyszók is járulhatnak, amelyeket az alapszófajjal együtt elemzünk.

1, Hozzárendelő szintagma (predikatív viszony)

A 2 fő mondatrész egymást feltételező kapcsolata.

Tagjai ALANY-ÁLLÍTMÁNY

Ez a szószerkezet alkotja a mondat jelentéstani magját. Ez a mondat első nyelvi szintje.

ALANY: akiről vagy amiről megállapítunk valamit a mondatban. (Ki? Mi? Kik? Mik?)

ÁLLÍTMÁNY: amit megállapítunk az alanyról (Mit állítunk?)

A veréb csiripel.

2, Alárendelő szintagma

- alaptagból és meghatározó tagból (bővítmény) áll
- függő viszonyt jelent
- Az alaptagból kérdezhetünk a bővítményre, de vissza soha.
 - *Könyvet olvas. Mit olvas?*
 - *A szobában olvas. Hol olvas?*

A tárgyas szószerkezet:

Veszek virágot. Mit veszek?

Ebédet készítek.

A határozós szószerkezet

A határozók a cselekvés, történés, létezés valamely körülményét (helyét, idejét, módfele, állapotfele körülményeit) nevezik meg.

Mondatrész	Kérdőszó	példa
Helyhatározó	Hol? Honnan? Hová?	A konyhában főztem meg a vacsorát. A szívembe zártalak.
Időhatározó	Mikor? Mióta? Meddig?	Reggel óta várlak. Mindig rád gondolok.
Okhatározó	Miért? Mi okból?	Fejgörcse miatt szenved.
Célhatározó	Miért? Mi célból?	Az ötösért küzd.
Módhatározó	Hogyan? Mi módon?	Kíváncsian hallgatta.
Állapothatározó	Hogyan? Milyen állapotban?	Szomorúan szemlélte.
Eszközhatározó	Mivel? Mi által?	Ollóval vágta le.
Társhatározó	Kivel? Kivel együtt?	A barátnőjével sétált.
Részeshatározó	Kinek a részére, számára?	Anyukámnak készítettem.
Számhatározó	Hányszor?	Kétszer hívott.
Fok-, mértékhatározó	Mennyire? Milyen mértékben?	Nagyon szeret.
Állandó határozó		Bízik a barátjában . Készül a felvételire .
Eredethatározó	Miből?	Kőből épít.
Eredményhatározó	Mivé? Kivé?	Füstté vált.

A jelzők

A jelzők az alaptag minőségére, mennyiségére, birtokosára utalnak, vagy értelmezik, pontosítják az alaptag jelentését.

minőségjelző:	Piros autót veszek.	<u>Milyen</u> autót?
kijelölőjelző	A kedvesebb lány tetszik.	<u>Melyik</u> lány?
mennyiségjelző:	Öt gyerek focizik.	<u>Mennyi</u> gyerek?
birtokos jelző:	Katának a férje orvos.	<u>Kinek</u> a férje?
értelmező jelző:	Egyél almát, sokat.	

3. Mellérendelő szintagma

egyenrangú viszony

2 vagy több azonos mondatrész, többnyire azonos jeleket, ragokat hordozó, halmozott mondatrész kapcsolata.

A mellérendelő szintagma tagjai közötti kapcsolatot általában a tipikus kötőszó mutatja.

A mellérendelő szintagma típusai:**a) Kapcsolatos mellérendelő szintagma:**

- kötőszavai: **és, s, meg** (Ø) pl. *könyvet és füzetet; Pista meg Kati; édesanyámmal és édesapámmal*
- **is, sem**) pl. *könyvet és füzetet is; Pista meg Kati is*
- **nemcsak ... hanem ... is**) pl. *nemcsak könyvet, hanem füzetet is*; összefoglaló kapcsolatos
- **sőt** pl. *könyvet, sőt füzetet is; szép, sőt szebb*

b) Választó mellérendelő szintagma:

- kötőszava: **vagy, vagy ... vagy** pl. *füzetet vagy könyvet; vagy ő, vagy én*

c) Ellentétes mellérendelő szintagma kötőszavai:

- **azonban, ellenben, viszont, pedig**) pl. *érdekes, viszont nehéz*
- **hanem, csak, ellenkezőleg**) pl. *nem könyvet, hanem füzetet;*
- **de, ámde, csakhogy, mégis** pl. *kicsi, de erős*

d) Következtető utótagú mellérendelő szintagma:

Kötőszavai: **tehát, hát, így, ezért, ennél fogva**. Pl. *sáros, tehát csúnya; szorgalmas, ezért eredményes*

e) Magyarázó utótagú mellérendelő szintagma:

- kötőszavai: **hiszen, ugyanis, tudniillik**) pl. *csúnya, hiszen sáros; eredményes, ugyanis szorgalmas*
- **azaz** pl. *rágyújtottam, azaz rágyújtottam volna; János, azaz a főnököm*